

PALMIPUUDEPÜHA AD 2023

Jh 12:1–8 (Js 50:4–10 või Sk 9:9–10; Fl 2:5–11 või 2Kr 2:14–17)

- 1 Kuus päeva enne paasapühi tuli Jeesus Betaaniasse, kus elas Laatsarus, kelle Jeesus oli surnuist üles äratanud.
- 2 Nad tegid siis Temale seal lõunasöögi ja Marta teenis. Laatsarus oli aga üks neist, kes koos Jeesusega lauas istusid.
- 3 Maarja võttis nüüd naela ehtsat, hinnalist nardisalvi, võidis Jeesuse jalgu ja kuivatas neid oma juustega, ning koda täitus salvi lõhnast.
- 4 Aga üks Ta jüngritest, Juudas Iskariot, kes valmistus Teda ära andma, ütles:
- 5 «Miks seda salvi ei ole kolmesaja teenari eest müüdnud ja raha antud vaestele?»
- 6 Aga seda ta ei öelnud vaestest hoolimise pärast, vaid et ta oli varas; kukruhoidjana ta poetas kõrvale sissepandut.
- 7 Siis ütles Jeesus: «Jäta naine rahule, et ta seda hoiaks minu matmise päevaks.
- 8 Vaeseid on ju alati teie juures, aga mind ei ole teil alati.»

Sissejuhatus

Kiriku pärimuse järgi on neljanda evangeeliumi autoriks apostel Johannes, keda evangeeliumis endas nimetatakse «jüngriks, keda Jeesus armastas». Johannes pärines Galileast Betsaidast, ta oli Sebedeuse ja Saloome poeg ning apostel Jaakobus Vanema vend. Pärimuse järgi elas ta ainsana Jeesuse kaheteistkümnest apostlist kõrge vanaduseni ning suri loomulikku surma.

Evangeeliumi lõpul sõnastab autor ühemõtteliselt oma kirjatöö eesmärgi: «Jeesus tegi jüngrite ees veel palju muid tunnustähti, mida ei ole sellesse raamatusse kirja pandud, aga need on kirja pandud, et te usuksite, et Jeesus on Kristus, Jumala Poeg, ja et teil uskudes oleks elu Tema nimes.» (Jh 20:30j) Kirikuisad järeldavad sellest, et Johannese evangeelium on kirjutatud aasta 100 paiku¹, tükk aega pärast kolme esimest evangeeliumi, mida autor tundis ja mida ta pidas vajalikuks täiendada eeskätt õpetuslikult seisukohalt.

Erinevalt kolmest esimesest evangeeliumist, mis põhiosas keskenduvad Jeesuse avaliku tegevuse viimasele aastale ning kujutavad seda jätkuva teekonnana Galileast Jeruusalemma, kus «viiakse lõpule kõik see, mis prohvetid on kirjutanud Inimese Pojast» (Lk 18:31), kõneleb Johannes kolmest erinevast korrast, mil Jeesus Galileast Jeruusalemma rändas, ning kuigi on mitmeid teiste evangeeliumidega kattuvaid

¹ Uuemas kirjanduses on mitmeid autoreid, kes on Johannese evangeeliumi arvatava kirjutamisaja nihutanud märksa varasemaks, ajavahemikku aastast 40 kuni aastani 60.

jutustusi, on umbes üheksa kümnendikku Johannese evangeeliumis esitatud materjalist selline, mida ei leia ülejäänud kolmest.

Laias laastus jaguneb Johannese evangeelium kaheks suureks osaks, mida võiks pealkirjastada kui «Jeesus ja maailm» (Jh 1:19–12:36) ning «Jeesus ja Tema jüngrid» (Jh 13:1–21:25). Esimese osa raamistuseks on ühelt poolt üldine sissejuhatus kogu evangeeliumile (Jh 1:1–18) ning teiselt poolt pessimistlik kokkuvõte (Jh 12:37–50), milles tõdetakse, et «ehkki Jeesus oli nende silma all teinud nii suuri tunnustähti, ei uskunud nad siiski Temasse» (Jh 12:37).

Evangeeliumi keskseks teoloogiliseks teemaks on Selle tulemine, «kes tuleb ülalt» ja «on üle kõikide» (Jh 3:31) ning kes, olles «pärit Jumala juurest», «läheb tagasi Jumala juurde» (Jh 13:3). Just siin vastanduvad teravalt [vaenulik] maailm ja Jeesuse jüngrid, kusjuures tolle vaenuliku, jumalatu maailma esindajateks on paraku eeskätt need, kes peaksid olema Jumala omad ja kelle süü on seetõttu märksa rängem kui nende oma, kes on sündinud [vaimulikult] pimedana.² Evangeeliumi proloogis väljendatakse seda sõnadega: «Ta tuli omade keskele, ent omad ei võtnud Teda vastu.» (Jh 1:11)

Vastandiks on need, kes Ta vastu võtavad – neile «andis Ta meelevalla saada Jumala lasteks» (Jh 1:12). Nagu Jumala igavene Sõna sai lihaks, sündides inimesena siia maailma, nii sünnivad Temas need, kes «usuvad Tema nimesse», igaveseks eluks. Jumala Poeg on tulnud alla maa peale (vrd nt Jh 6:33), et maapealsed võiksid Temas saada ülendatud taevasse. Temas on «taevas avatud» (vrd Jh 1:51) ning pärast oma ülestõusmist on Jeesus läinud taevasse, Isa juurde, tagasi, et seal omadele aset valmistada (Jh 14:2).

Kiriku traditsioon näeb Johannese evangeeliumi ka väga sakramentaalse tekstina: selle keskmes on algusest lõpuni nii ristimine kui armulaud³, millele lisandub jüngritele pattudest lahtimõistmise meelevalla andmine pärast Jeesuse ülestõusmist (Jh 20:22j).

Vähemalt analoogiana tuletab Johannese evangeeliumi ülesehitus meelde ka vanakirikliku jumalateenistuse jagunemist katekuumenite ja usklite missaks.⁴ Esimese osa kõrgpunktiks oleks sellise vaatlusviisi puhul pimedana sündinu tervendamine (Jh 9) kui ettevalmistus ristimiseks ning Laatsaruse ülesäratamine surnuist (Jh 11) kui ristimise võrdpilt, mille kommentaariks sobivad Jeesuse poolt veidi hiljem öeldud sõnad: «Tõesti, tõesti, ma ütlen teile, kui nisuiwa ei lange maasse ega sure, siis see jääb üksi, aga kui see sureb, siis see kannab palju vilja. Kes oma elu armastab, see kaotab selle, ja kes oma elu vihkab selles maailmas, see hoiab selle igaveseks eluks. Kes tahab mind teenida, peab järgnema mulle, ja

² Vrd Jh 9:41: «Kui te oleksite pimedad, ei oleks teil pattu. Aga et te nüüd ütlete: «Meie näeme», siis jääb teie patt teile.»

³ Kuigi Johannese evangeelium ei too erinevalt kolmest esimesest evangeeliumist meieni Püha Õhtusöömaaja kirjeldust.

⁴ See seletaks ka – arkaandistsipliini silmas pidades –, miks Johannes ei kirjelda Püha Õhtusöömaaga.

kus olen mina, sinna saab ka mu teenija.» (Jh 12:24–26) Evangeeliumi teine osa – usklake missa võrdpildina – keskendub viimasel õhtusöömaajal kõneldule ja toimunule, risti ja ülestõusmise müsteeriumile ning uuele elule, mis ulatub ajast igavikku (vrd Jh 21:22j).

Igal juhul tuleb Johannese evangeeliumi lugedes ja tõlgendades pidada meeles ühelt poolt pidevat vastuolu Jeesuse ja Tema omade ning vaenuliku, jumalatu maailma vahel, ning teiselt poolt seda, et evangeeliumis avalduvad usutõed Jeesuse, Jumala lihaksaanud Sõna kohta kõnelevad samaaegselt ka nendest, kes nagu Temagi «ei ole sündinud verest, ei liha tahtest, ei mehe tahtest, vaid Jumalast» (Jh 1:13).

Keelelisi märkuseid

Paasapähi – τοῦ πάσχα – tasub tähele panna, et heebrea verbist נִצַּח – «mööda minema»⁵, «üle minema» – pärit sõna πάσχα – «paasa[püha]» – sarnaneb kreeka keeles sõnale πάσχω – «kannatama».

Jeesus – nimi Ἰησοῦς tuleneb heebrea nimest יהושע ja tähendab «JHWH on pääste», «JHWH päästab».

Betaaniasse – εἰς Βηθανίαν – nime Βηθανία – בֵּיתַנְיָא – üheks võimalikuks tõlkevasteks on «viletsuse koda».

Elas – ἦν – sõnasõnalt: «oli».

Laatsarus – nimi Λάζαρος pärineb heebrea nimest לֵאזָרָא – Eleasar – ja tähendab «Jumal on aidanud», «[see, keda] Jumal aitab».

Oli...üles ärganud – ἤγειρεν – sõna ἐγείρω tähendab «üles tõstma», «üles äratama».

Surnuist – ἐκ νεκρῶν – sõna νεκρός – «surnud», «surnu» – etümoloogia viitab väidetavalt kadumisele või hajumisele (haihtumisele).

Tegid – ἐποίησαν – sõna ποιέω tähendab «tegema», «teostama», ka «looma».⁶

Lõunasöögi – δεῖπνον – sõna δεῖπνον – «söömaaeg» – tähistab eeskätt formaalset, pidulikku õhtusöömaaega.⁷

⁵ Vrd 2Ms 12:13: «Aga veri olgu teil tundemärgiks kodadel, kus te asute; kui ma näen verd, siis ma lähen teist mööda ja nuhtlus ei saa teile hukatuseks, kui ma lõõn Egiptusemaad.»

⁶ Muuhulgas on siit pärit ka sõna ποίημα – «teos», «poeem» –, nt Ef 2:10: «Sest meie oleme Tema teos...», mida võiks tõlkida ka: «Meie oleme Tema loome...» või tõeliselt poeetiliselt: «Meie oleme Tema poeem...»

⁷ 1739. aasta Piiblis: «õhto-söömaia»; 1968. aasta piiblitõlkes: «söömaaja». Kust viimased tõlked on võtnud eesti keeles selgelt keskpäevast söögikorda tähistava «lõunasöögi» (1997. aasta redaktsioon) või «lõunasöömaaja» (1989. aasta Uues Testamendis), seda on raske ütelda.

Marta – ἡ Μάρθα – nime Μάρθα võimalik tähendus on «emand», «perenaine».

Teenis – διακόνει – sõna διακονέω tähendab «teenima», «teenindama», «ümmardama»⁸, «aitama», «hoolitsema».⁹

Neist, kes...lauas istusid – ἐκ τῶν ἀνακειμένων – sõna ἀνάκειμαι tähistab siin antiikaja kombe kohaselt poollamaskil söömist, viidates sellele, et tegemist oli formaalse, piduliku söömaajaga.

Koos Jeesusega – σὺν αὐτῷ – «koos Temaga».

Maarja – Μαριάμ – nime Μαρία või Μαριάμ, heebrea keeles מִרְיָם – Mirjam – üheks võimalikuks tähenduseks on «mässuline», aga selle tähenduseks võib olla ka «kibe», «mõru».

Naela – λίτραν – sõna λίτρα – «[Rooma] nael» tuleneb ladina kaaluühikust *libra*¹⁰, mis vastab umbes 327 grammile. Uues Testamendis kasutatakse seda sõna veel vaid Jh 19:39 Jeesuse surnukeha matmiseks valmistamisest kõneldes.

Ehtsat – πιστικῆς – sõna πιστικός tuleneb sõnast πίστις – «usk», «usaldus», «veendumus», «usaldusväärsus» – ning tähendab «usaldusväärne», «tõeline», «puhas», «autentne», «ehtne».¹¹

Hinnalist – πολυτίμου – sõna πολύτιμος tähendab «üliväärtuslik», «väga kallis».

Nardisalvi – μύρου νάρδου – taimenimetus νάρδος – «nard» – tähistab kas India palderjani (*Valeriana jatamansi*) või kuslapuuliste sugukonda kuuluvat India nardi (*Nardostachys jatamansi*) – mõlemad on kasutatud lõhnaainete valmistamisel. Sõnal μύρον – «mürr», «salv» – võib olla keeleline seos nime Maarja ühe võimaliku tähendusega «mõru», «kibe».

Võidis – ἤλειψεν – sõna ἀλείφω – «võidma» – üheks tähendusvarjundiks on «hellitama».

⁸ 1968. aasta piiblitõlkes ja 1989. aasta Uues Testamendis: «ümmardas».

⁹ Siit on pärit ka sõna διάκονος – «diakon», «abiline», «hoolekandja».

¹⁰ Siit on pärit inglise keeles naela tähistav lühend *lb*. Briti nael vastab umbes 454 grammile ning Eestis kasutusel olnud Vene nael umbes 410 grammile. Sõnast λίτρα on pärit ka ruumalaühik «liiter», mille praegune maht kehtestati revolutsioonilisel Prantsusmaal aastal 1793.

¹¹ 1739. aasta Piiblis ja 1968. aasta piiblitõlkes: «selget». Plinius Vanem räägib oma «Loodusloos» ka pseudo-nardist, mis kasvab umbrohuna pea kõikjal ja millest valmistatud lõhnaainet üritatakse müüa ehtsa pähe (*Naturalis historia* 12, 24)

Kuivatas – ἐξέμαξεν – sõna ἐκμάσσω tähendab «ära pühkima».

Neid – τοὺς πόδας αὐτοῦ – «Tema jalgu». Evangelist peab vajalikuks korrata, et tegemist oli jalgadega.

Jüngritest – ἐκ τῶν μαθητῶν – sõna μαθητής – «jünger», «õpilane» – tuleneb verbist μαθάνω – «õppima», «teadmisi omandama», ka «[tundma] õppima», «mõista/arusaada püüdma».

Ära andma – παραδίδοναι – sõna παραδίδωμι tähendab «üle andma», «[kellegi kätte] andma», «[kellegi meelevalda] loovutama», ka (negatiivses tähenduses) «ära andma».

Ütles – λέγει – «ütleb».¹²

Teenari – δηνάριον – teenar või denaar, kreeka keeles δηνάριον, ladina keeles *denarius*, oli umbes neli grammi kaalunud hõbemünt (või arvestuslik rahaühik), mis algselt, nagu nimigi viitab, vastas kümnele «tavalisele» mündile ehk pronks-assile.¹³

Raha – originaalis siinkohal vastav sõna puudub.

Vaestele – πτωχοῖς – sõna πτωχός – «vaene» – kaastähendusteks on «vilets», «rõhutud», «abitu», «armetu».

Hoolimise – ἔμελεν – sõna μέλει tähendab «hoolitsema», «hoolet kandma/pidama», ka «hoolima».¹⁴

Kukruhoidjana – τὸ γλωσσόκομον – sõnal γλωσσόκομον – «rahakarp» – on huvitav etimoloogia: see koosneb sõnadest γλῶσσα – «keel» – ja κομέω – «hoidma», «hoolet kandma» – ning tähistas algselt pillikeelte hoidmiseks mõeldud karpi.

Poetas kõrvale – ἐβάσταζεν – sõna βαστάζω tähendab «üles tõstma», «ära kandma», siinses tähenduses võiks kõnekeelseks vasteks olla «sisse vehkima», «pihta panema».

Sissepandut – τὰ βαλλόμενα – sõna βάλλω tähendab «viskama», «heitma», «pilduma», ka «pillutama».

Jäta naine rahule – ἄφες αὐτήν – sõnasõnalt: «lase tal olla».

¹² Viimases eestikeelses redaktsioonis (ja EELK Kirikukäsiraamatu Lugemiste raamatus) on originaalis kasutatud oleviku ajavorm tõlgitud tihtipeale lihtminevikuks. Tegemist on väga kahetsusväärse stilistilise eksimusega, kuna oleviku kasutamine taolistes kohtades on oluline jutustuse dünaamika tajumiseks.

¹³ Tähdendamissõna viinamäe töötégijaist (Mt 20:1–16) lubab oletada, et Jeesuse ajal võis üks teenar olla tavatöölise päevapalk.

¹⁴ 1739. aasta Piibis: «murret kandis».

Hoiaks – τηρήση – võib tõlkida ka: «võiks hoida». Sõna τηρέω tähendab «hoolega hoidma», «tähelepanelikult kuulama/kuuletuma», «talletama», ka «[millestki kinni] pidama».

Matmise – τοῦ ἐνταφιασμοῦ – sõna ἐνταφιασμός tähistab nii hauda asetamist kui sellele eelnevaid tegevusi (eeskätt surnukeha pesemist, salvimist jmt).

Sisuline analüüs

Jeesuse võidmise lugu Johannese evangeeliumi kaheteistkümnenda peatüki alguses juhatatakse sisse juba eelneva peatüki esimestes salmides: «Aga keegi mees oli haige, Laatsarus Betaaniast, Maarja ja tema õe Marta külast; Maarja oli aga see, kes võidis Issandat salviga ja kuivatas Ta jalgu oma juustega; tema vend Laatsarus oligi haige.» (Jh 11:1j) See näitab, et üheteistkümnendat peatükki ja kaheteistkümnenda peatüki esimest lõiku¹⁵ tuleb lugeda ühise tervikuna, mida raamistab Laatsaruse surm ja surnuist üles äratamine ning milles keskmeks on tunnistus Jeesusest, kes on ülestõusmine ja elu (Jh 11:25), ent kes peab selleks, et mitte lihtsalt pikendada inimeste praegust elu, vaid anda maailmale uus ja igavene elu, tõelise Jumala Tallena kannatama ja surema.

Seda mõtet väljendas Jeesuse hukata otsustanud Suurkohtu koosolekul suurepäraselt ka ülempreester Kaifas: «On parem, et üks inimene sureb rahva eest, kui et kogu rahvas hukkub.» (Jh 11:50) Evangelist teatab, et «sellest päevast peale võtsid nad siis nõuks Jeesus ära tappa», kuid esialgu ei leitud selleks võimalust, kuna Jeesus taandus mõneks ajaks «kõrbelähedasse paika, Efraimi-nimelisse linna», jättes inimesed spekuleerima selle üle, kas Ta julgeb paasapühaks Jeruusalemma minna või ei (Jh 11:53–56).

Jeesus ei varjanud ennast Efraimis mitte hirmust vahistamise ja hukkamise ees, vaid sellepärast, et Tema tund ei olnud veel tulnud. Niipea, kui see kätte jõudis, astus Jeesus taas avalikkuse ette. Betaaniasse, Marta, Maarja ja Laatsaruse koju, saabus Jeesus kuus päeva enne paasapäha (Jh 12:1). Kuna paasapäha algab pärast niisanikuu neljateistkümnenda päeva päikeseloojakut, pidi Jeesus Johannese arvestuse järgi jõudma Betaaniasse niisanikuu üheksandal päeval. Öhtusöömaag, mis Jeesusele Betaanias (arvatavasti Marta, Maarja ja Laatsaruse kodus) valmistati, toimus ilmselt pärast päikeseloojakut, s.t kümnenda niisani esimestel tundidel.¹⁶

See on oluline, kui mõtleme Vanas Seaduses sätestatule: «Rääkige kogu Iisraeli kogudusega ja öelge: Selle kuu kümnendal päeval võtku iga perevanem tall, igale perele tall. Aga kui pere on talle jaoks väike, siis võtku tema ja ta naaber, kes ta kojale on

¹⁵ Mitte ainult käesoleva tekstikäsitluse aluseks olevat Jh 12:1–8, vaid ka Jh 12:9–11.

¹⁶ Nagu vastavas keelelises märkuses öeldud, on viimaste eestikeelsete tõlgete «lõunasöök» või «lõunasöömaag» eksitav: tegemist oli formaalse, piduliku öhtusöömaajaga, kusjuures Johannese evangeeliumis kasutatakse sõna δεῖπνον lisaks veel vaid Jeesuse viimase öhtusöömaaja tähistamiseks (Jh 13:2.4; 21:20).

lähemal, vastavalt hingede arvule; kui palju igaüks jõuab süüa, sellele vastavalt arvake neid talle kohta. Tall olgu teil veatu, isane, üheaastane; võtke see lammastest või kitsedest. Säilitage see enestele kuni selle kuu neljateistkümnennda päevani; siis kogu Iisraeli kogunenud kogudus tapku see õhtul!» (2Ms 12:3–6)

Niisiis toimus Jeesuse võidmine päeval (arvestades tava alustada päeva eelõhtuga), mil valiti välja ja eraldati paasapühaks tapetavad talled. Tegemist on ilmse viitega nii Jeesuse väljavalitusele kui Tema peatsele lunastavale ohvrisurmale.

Võidmisloogu sisse juhatades rõhutab evangelist seost Laatsarusega, «kelle Jeesus oli surnuist üles ärganud» (Jh 12:1) Jutustuse lõpul sedastatakse: «Aga ülempreestrid võtsid nõuks ka Laatsarus ära tappa, sest tema pärast läks sinna palju juute ja hakkas Jeesusesse uskuma.» (Jh 12:10j) Tuleb välja, et sõprus Jeesusega on ohtlik – isegi neile, kelle Ta on surnuist üles ärganud. Või vähemalt neile, kes julgevad sellest tunnistust anda ja Jeesusele oma tänulikkust välja näidata, nagu tegid Marta, Maarja ja Laatsarus, kui nad Tema auks õhtusöömaaja korraldasid.

Et tegemist polnud lihtsa keha kinnitamisega, vaid piduliku õhtusöömaajaga, seda näitab ka sõna ἀνάκειμαι (Jh 12:2 – vt vastavat keelelist märkust), mis ei tähista mitte igasugust sööma istumist, vaid formaalsel söömaajal kombeks olnud poollamaskil, küünarnukile naaldunult einestamist.¹⁷ Evangelist ei ütle, kes olid peale Jeesuse, Laatsaruse ja hiljem nimetatud Juudas Iskarioti veel lauas, ent tõenäoliselt oli tegemist nii Jeesuse jüngrite kui võib-olla Laatsaruse ja ta õdede kaaslinlaste hulgast kutsutud külalistega. Marta ülesandeks – nagu tema nimigi näib eeldavat (vt vastavat keelelist märkust) – oli lauasolijate ümmardamine.

Teine õde, Maarja, tegi aga midagi ilmselt enamusele kohalolnuist mitte ainult ootamatut, vaid ka täiesti mõistetamatut: ta võttis terve naela jagu ülikallist nardisalvi¹⁸ ja võidis sellega mitte Jeesuse juukseid, vaid jalgu, kasutades oma juukseid Tema jalgade pühkimiseks. Taoliselt toimides positioneeris Maarja nii iseenda kui Jeesuse: jalgade puhastamine ei olnud kindlasti ei emanda ega peretütre, vaid orja töö, ning oma juuste valla päästmine tähistas igasugusest väarikusest loobumist, samal ajal kui see, kelle jalgu taoliselt enneolematult priiskaval moel salviti, tunnistatakse seeläbi kellekski teistest mõõdetamatult kõrgemal seisvaks.

Miks Maarja võidis Jeesuse jalgu, mitte pead? Praktiline vastus oleks, et nii oli tal kõige lihtsam seda teha, arvestades, et Jeesus lamas söömaajal maas. Siiski on tõenäoline, et sellelgi on sügavam tähendus, kuna evangelist peab vajalikuks seda kaks korda rõhutada (vt vastavat keelelist märkust). Võib-olla oli Maarjal meeles see, kuidas ta oli

¹⁷ Eesti keeles ja kultuuriruumis võiks midagi samasugust väljendada «pika laua taga istuma», millega tähistatakse näiteks pulma- ja pidulikke juubelisöömaeegu.

¹⁸ Nardisalv oli nii kallis, et kõlbas ka kuningale (Ül 1:12) ning seda tasus isegi võltsida (vt vastavat keelelist märkust).

pärast oma venna surma ahastuses Jeesuse jalge ette maha langenud (Jh 11:32),¹⁹ võib-olla aga tahtis ta just Jeesuse jalgu salvides demonstreerida nii oma väiksust ja täielikku väärindust Jeesuse kõrval kui ka oma usu ja usalduse puhtust ja siirust (vt keelelist märkust sõna πιστικός – «ehtne» – kohta).

Maarja alandlikkusele, siirusele, usule ja armastusele vastandub Juudas, keda Johannes nimetab vargaks, kes oli juba ammu ajast valmistunud Jeesust reetma ja ära andma, s.t Tema vaenlaste kätte loovutama (Jh 12:4; vrd Jh 6:71) Jeesus nimetas Juudast lausa kuradiks: «Eks ma ole teid kahtteistkümme välja valinud, ent üks teie seast on kurat.» (Jh 6:70) Kui Maarja tegu oli täitnud kogu koja hea lõhnaga, siis Juuda sõnad lehkasid kadeduse, rahaahnuse ja teeskluse järele.

Jeesuse jalgade võidmisel terves majas levinud heal lõhnal on kahtlemata nagu kõigel muulgi selles loos sügavam tähendus. Mõned päevad varem oli Jeesus seisnud oma sõbra Laatsaruse haua ääres. Laatsaruse õde Marta ütles oma venna surmast kõneldes: «Ta lehkab juba, sest on juba neljas päev.» (Jh 11:39) See oli surma lehk – surmaks võitud Kristuse jalgadest levis aga kõigile, kes Temaga kojas olid, elu lõhn, mille tulemusena neist, kes kuuluvad Tema lunastatute hulka, kes on «koos Temaga maha maetud ristimise kaudu surmasse» ning «äratatud üles surnuist Isa kirkuse läbi» (Rm 6:4), on saanud «Kristuse hea lõhn Jumalale nii nende seas, kes päästetakse, kui ka nende seas, kes hukuvad, ühtede lehn surmast surma, teistele aga lõhn elust ellu» (2Kr 2:15j).

Juudas põhjendab etteheidet raiskamises sellega, et kalli salvi oleks võinud müüa kolmesaja teenari, s.t tavalise töölise aastapalga eest, ja saadud raha oleks pidanud andma vaestele. Evangelist teab, et Juuda sõnad ei ole siirad²⁰, kuna Juudal oli kombeks talle osutatud usaldust kuritarvitada ning Jeesuse ja Tema jüngrite kukru eest vastutajana sellesse pandud münte kõrvale toimetada. Mida Juudas varastatud rahaga tegi, on raske ütelda – on arvatud, et ta võis sellega toetada vabadusvõitlejaid, mis selgitaks ka tema pettumist Jeesuses, kellest ta võis olla lootnud eeskätt maist vabastajat ja kuningat, mitte taolist Lunastajat, kelleks Jeesus tegelikult osutus.²¹

Jeesus oli Kuningas – järgmisel päeval sisenes Ta vana prohvetikuulutust täites kuninglikult Jeruusalemma (Jh 12:12jj; vrd Sk 9:9). Ent Ta oli kuningas, kes ei pidanud valitsema mitte troonil istudes, vaid ristile ülendatuna. Ta ei tulnud mitte selleks, et Teda teenitaks, vaid et «ise teenida ja anda oma elu lunaks paljude eest» (Mt 20:28).

¹⁹ Meenutada tasub ka Luuka evangeeliumi kirjeldust: «Maarja istus maha Issanda jalgade juurde ja kuulas Tema kõnet.» (Lk 10:39)

²⁰ Teised evangelistid märgivad, et ka ülejäänud jüngrid (vähemalt mõned neist) panid «raiskamist» pahaks (Mt 26:8; Mk 14:4).

²¹ Nõnda arutleb näiteks Fanny de Sivers (Alguses oli Sõna. Tallinn 2000. Lk 164).

Küllap just Jeesuse jalgade, mitte pea võidmine viitab sellelegi: jah, Ta on Kuningas, aga hoopis teistsugune kui kõik teised.

Jeesuse jalgade võidmise ja kogu õhtusöömaaja kulminatsiooniks on Jeesuse järsk vastus Juudale: «Jäta naine rahule, et ta seda hoiaks minu matmise päevaks.» (Jh 12:7) Juudas ei pidanud Jeesust isegi elavana kolmesaja teenari vääriliseks, vaid müüs ta kolmekümne hõberaha eest.²² Jeesus andis nende sõnadega mõista, et siin on küsimus milleski hindamatus – nagu Peetrus hiljem kirjutab: «Teid pole lunastatud kaduvate asjadega, hõbeda või kullaga teie tühisest esiisadelt päritud eluviisist, vaid Kristuse kui laitmatu ja puhta Talle kalli verega.» (1Pt 1:18j)

Jeesuse võidmisest mitte enam ühe, vaid saja naela salviga tuleb taas juttu pärast Tema surma: «Siis tuli ka Nikodeemos, kes kord varem oli tulnud Jeesuse juurde öösel, ja tõi kaasa sada naela mürri ja aaloe segu. Siis nad võtsid Jeesuse ihu ja mähkisid Ta surilinalesse koos lõhnarohutudega, nõnda nagu on juutide matmiskomme.» (Jh 19:39j)

Jeesus suri paasapühade valmistuspäeval (Jh 19:31). Ta suri kui Jumala Tall, kes kannab ära maailma patud (Jh 1:29.36), ja kui tõeline Paasatall, kelle kohta läks täide kiri: «Ühtegi Tema luud ei purustata.»²³ (Jh 19:36) Võidmisega Betaanias Marta, Maarja ja Laatsaruse kojas Ta eraldati, nagu oli ette nähtud, et sel päeval pidid kõik Iisraeli pered eraldama talle paasaohvriks, ning siis, kui Jeruusalemma templis tapeti paasatallesid, suri Jumala Tall Kolgata ristil, et lunastada surmast ja hukatusest kõik, kes Temasse usuvad ja on Tema verega märgitud.

Laatsaruse ülesäratamine, mille tähistamiseks seda söömaaega peeti, oli viimane ja suurim seitsmest Johannese evangeeliumis kirjeldatud imeteost või tunnustähest. Jeesus näitas seeläbi, et Ta on tõesti ülestõusmine ja elu. Nüüd ennast salvida lastes näitas Ta sedagi, mis on Tema poolt meile kätte võidetud ülestõusmise ja elu hind: selleks on Tema surm, nisuiva maasse langemine selleks, et alles pärast suremist kanda uue ja igavese elu vilja neile, kes Ta vastu võtavad ja Temasse usuvad.

Ühtlasi näitab Jeesus veel kord, et Tema kuningriik «ei ole sellest maailmast» (Jh 18:36). See oli täiesti selge hiljemalt sellest peale, kui Jeesus tõmbus kõrvale pärast viie tuhande mehe imelist toitmist viie leiva ja kahe kalaga: «Nüüd sai Jeesus aru, et nad tahavad tulla ja Teda vägisi kuningaks teha, ja Ta tõmbus mägedesse üksindusse.» (Jh 6:15)

²² Juhul, kui tegemist oli tüürose seekliga, mis sisaldas 14 grammi hõbedat, võrdusid Juuda poolt Jeesuse eest saadud kolmkümmend hõberaha 120 teenariga. Samas võis tegemist olla ka kolmekümne teenariga, kuna evangeeliumid ei nimeta otseselt, milliste müntidega Juudale tasuti, ja nii oleks Jeesus Juuda silmis väärt vaid kümnendiku Maarja kulutatud nardisalvist. Käesoleva tekstikäsitluse koostamise hetkel maksab 420 grammi hõbedat (30 tüürose seekli hõbedahulk) umbes 290 eurot.

²³ «See on paasatalle seadlus: [...] Ühes ja samas kajas tuleb seda süüa, lihast ei tohi midagi viia kojast välja õue, ja luid ei tohi sellel murda!» (2Ms 12:43.46)

Nüüd, Betaanias, ütles Ta kindlasti mitte ainult Juudale, vaid kõigile, kes olid koos Temaga: «Vaeseid on ju alati teie juures, aga mind ei ole teil alati.» (Jh 12:8)

Jeesus ei alaväärista sellega ei vaeseid ega nende eest hoolitsemist, vaid lihtsalt näitab, et praegu on tegemist millegi määratult olulisemaga. Et jüngrid sellest vähemalt hiljem tagasivaates väga hästi aru said, näitavad Peetruse sõnad jalutule kerjusele Apostlite tegude raamatus: «Hõbedat ega kulda mul ei ole, aga mis mul on, seda ma annan sulle: Jeesuse Kristuse, Naatsaretlase nimel – tõuse ja kõnni!» (Ap 3:6). Jalutu tervendamisele järgnes meelearandusjutlus, milles Peetrus muuhulgas ütles: «Parandage siis meelt ja pöörduge, et teie patud kustutataks, nii et Issandalt tuleksid kosumisajad ja Ta läkitaks teie jaoks määratud Messia Jeesuse.» (Ap 3:19j)

Küllap Maarjagi sai aru, et siin on tegemist millegi enneolematult erilisega, nii võib tema kohta taas täie kindlusega öelda: «Maarja on ju valinud hea osa, mida ei võeta temalt ära.» (Lk 10:42) Jah, nädalapäevad hiljem pidi ta ahastades hüüdma: «Nad on mu Issanda ära viinud ja ma ei tea, kuhu nad on Ta pannud.» (Jh 20:13), ent tema ahastus muutus õige pea kõikevõitvaks rõõmuks, mis tegi Maarjast esimese evangeeliumikuulutaja, kellest alguse saanud sõnum on täitnud hea lõhnana mitte ainult mõne üksiku «viletsuse koja» (vt keelelist märkust Betaania nime kohta), vaid terve maailma: «Ma olen näinud Issandat ja seda kõike Ta ütles mulle.» (Jh 20:18)

Jutluseks

Palmipuudepäha keskmes on Jeesuse saabumine Jeruusalemma (Mt 21:1–9 par), mille meenutamise algab Suure Nädala tähistamine. Läänikiriku tava järgi loetakse Mt 21:1–9 Palmipuudepäha protsessiooni eel, enne palmiokste õnnistamist. Pühapäeva Evangeeliumiks on vanema traditsiooni järgi Kristuse kannatuslugu Mt 26–27 ning Epistliks Fl 2:5–11, nagu ka EELK lugemiskavas (teiseks lugemisaastaks on alternatiivina antud 2Kr 2:14–17).

Vanakirikliku lugemiskava järgi loetakse Suure Nädala esmaspäeval missal esimese lugemisena Js 50:5–10 ning Evangeeliumiks on Jh 12:1–9, mis kattub enam-vähem EELK lugemiskava Palmipuudepäha teise lugemisaastaga. Tõenäoliselt on taoline vahetus tingitud soovist, et traditsiooniliselt esmaspäeval loetud Evangeelium Jeesuse salvimisest jõuaks pühapäeval lugedes rohkemate kirikulisteneni. Siiski oleks äärmiselt kahetsusväärne, kui neis paigus, kus pole tavaks viia läbi Palmipuudepäha protsessiooni, jääski Palmipuudepäha traditsiooniline Evangeelium nii teisel kui kolmandal lugemisaastal lugemata.

Nagu teise lugemisaasta Evangeeliumi, nii on ka Epistli (Fl 2:5–11) keskseks sõnumiks Jeesuse ennastandev ristisurm. Alternatiivne Epistel (2Kr 2:14–17) on valitud tõenäoliselt mõttelise seose tõttu Jeesuse triumfaalse saabumise vahel Jeruusalemma

ning selle triumfikäigu vahel, milles patu, surma ja kuradi võitnud Kristus meid kui oma päästetuid kõikjale kaasa viib. Oluliseks seoseks on ka sõna «lõhn»: Jeesuse jalgade salvimisel ja kuivatamisel täitus terve koda hea lõhnaga ning Kristuse lunastatud on Tema heaks lõhnaks «nii nende seas, kes päästetakse, kui ka nende seas, kes hukuvad».

Palmipuudepüha Vana Testamendi lugemine (Js 50:4–10) on kõigil kolmel lugemisaastal sama – nagu ka alternatiivina antud Sk 9:9–10, mida teisel lugemisaastal loetakse ka adventiaja esimesel pühapäeval. Jesaja lugemise pearõhk on Kristusel kui Jumala kannataval sulasel, kes on kuulekas oma Isale ning täidab Temalt saadud ülesande sellega kaasnevast häbist ja teotusest, süljest ja peksmisest, alandusest ja surmast hoolimata – või pigem, veelgi enam, nagu me Uue Testamendi varal teame, kõige selle läbi, sest Ta «loobus iseenese olust, võttes orja kuju... Ta alandas iseennast, saades kuulekaks surmani, pealegi ristisurmani, seepärast on Jumal tõstnud Ta kõrgemaks kõrgest» (Fl 2:7–9).

Evangeelium näitab täie selgusega, et Jeesus on Jumala Tall, tõeline Paasatall, kes on valitud ja eraldatud selleks, et tuua oma surma läbi lunastus ja pääste kõigile, kes Temasse usuvad ja Ta vastu võtavad. Õhtusöömaajast, mis tõenäoliselt korraldati tänutäheks Laatsaruse üles äratamise eest surnuist, sai sügavalt sümboolne toiming, mille keskmesse asetis selle surm, kes, olles ise ülestõusmine ja elu, pidi surema, et nendel, kelle eest Ta oma elu annab, «oleks elu, ja oleks seda ülirohkesti» (Jh 10:10).

Jeesuse ohver on hindamatu – küllap kõike lõpuni mõistmata andis sellest tunnistust ka Maarja, kui ta «raiskas» Jeesuse jalgade võidmiseks terve naela ülikallist nardisalvi. Vastandiks oli Juuda väiklus, milles võib-olla väljendub kogu inimkonna, meie kõigi väiklus – on hea, et Jeesus ei lähtu ennast meie eest andes mitte meie väiklusest, vaid oma mõõtnatust suuremeelsusest.

Jutluse võib ehitada üles näiteks järgmiste punktidenä:

1. Pärast seda, kui Jeesus oli äratanud surnuist Laatsaruse, otsustas Suurkohus Jeesuse (nagu hiljem ka Laatsaruse) tappa. Jeesus hoidus mõnda aega varju, ent kui õige aeg kätte jõudis, asus Ta teele Jeruusalemma poole. Viimaseks peatuspaigaks enne Jeruusalemma saabumist oli Betaania, kus elas surnuist üles äratatud Laatsarus koos oma õdede Marta ja Maarjaga. Tänutäheks Laatsaruse ülesäratamise eest korraldati Jeesuse auks pidusöömaaeg, ent inimlikust tänuüritusest sai esimesest hetkest peale sümboolne, jumalikule lunastustööle viitav toiming, mille keskmesse asetis Jeesus kui Jumala Tall, tõeline Paasatall, kes on tulnud, et anda ennast maailma päästmiseks.
2. Betaania õhtusöömaaeg toimus selle päeva eelõhtul, mil Iisraeli pered pidid valima talle paasapühal ohverdamiseks. Tõeline Paasatall, kes on oma surmaga toonud lunastuse ja elu kõigile, kes Temasse usuvad ja Ta vastu võtavad, on Jeesus, Jumala

ainusündinud ja inimeseks saanud Poeg. Jeesus on meid lunastanud oma kannatuste ja surmaga – Tema, kes on ülestõusmine ja elu, kelles on kõik elu ja olemise rikkused, pidi surema meie ja kogu maailma eest. Kui Maarja Jeesust austuse ja tänu märgiks kallihinnalise salviga võidis, siis andis Jeesus sellele teise tähenduse: see viitas Tema peatsele ohvrisurmale ja matmisele. Maarja armastas Jeesust ja tal polnud kahju kolmsada teenarit maksnud salvist – sellele vastandus Juudas, kes andis Jeesuse ära kolmekümne hõbetüki eest. Hind, mida Jumal oli valmis inimkonna päästmiseks maksta ja maksiski, on mõõtmatu: meid pole lunastatud mitte hõbeda ega kullaga, vaid Jumala Talle püha ja kalli verega.

3. Jeesus ei tulnud rajama ega taastama maist kuningriiki. Ta on Kuningas, ent Tema kuningriik ei ole siit maailmast. Ka ei tulnud Ta mitte selleks, et inimeste elu siin maailmas kergendada või pikendada, vaid selleks, et kõik uueks luua. Vaeseid on meie keskel alati ja kindlasti peame nende eest hoolitsema, ent on midagi märksa olulisemat: Maarja kombel enda täielik üleandmine Jeesusele, et saada nagu tema osa sellest ainsast tõelisest heast, mida keegi meilt ära ei võta: uuest ja igavesest elust, mille Jeesus meile kingib, ja viimselt Temast endast.